

StOKpaardje

Donateursblad van Stichting 't Oude Kinderboek.
jaargang 2, nummer 2, 2006
verschijnt 4x per jaar

Colofon

Stichting 't Oude
Kinderboek
Laarstraat 31
7201 CB Zutphen
0575-545117
oudekinderboek@hetnet.nl
di t/m vrij 13.00-17.00

Redactie

Janneke van der Veer
Lot van den Akker
Pien Pon
Reint Jan Terbijhe

Comité van Aanbeveling

Jos Brink
Bennie Jolink
Nannie Kuiper
Marieke Schriks
Jan Terlouw

Wordt u donateur?

Dan krijgt u:

- *ontvangstbevestiging
- *donateursblad
- *gratis kopersservice
- *eindejaarsattentie

Doelstelling:

Het verzamelen, bewaren
en ter inzage geven van in
principe niet recent
verschenen kinder- en
jeugdliteratuur, in het
bijzonder uit het
Nederlandse taalgebied.

Van het bestuur

Hé, hé, eindelijk zijn die oude computers naar de schroothoop!

De computers die bij StOK gebruikt werden, begonnen steeds meer kuren te vertonen. Andere 'krijgertjes' leverden helaas geen verbetering op. We kregen er schoon genoeg van! Dankzij een subsidie van het Prins Bernhardfonds kon het bestuur tot aanschaf van twee nieuwe computers overgaan, waarvan één zelfs met een flatscreen. De medewerkers kunnen nu vlot alle bestanden raadplegen en daardoor de bezoekers van StOK nog beter van dienst zijn.

Ook wat betreft de contacten naar buiten gaat StOK met de tijd mee. In het kader van een studieopdracht is een studente uit Kampen momenteel bezig voor ons een website te ontwerpen, die naar verwachting aan het eind van de zomer op internet beschikbaar zal zijn.

Enkele bestuursleden hebben bij de SESAM Academie (SEnioren voor SAMenleving) voorlichting gehad over fondsenwerving. Ook heeft de Academie het bestuur geadviseerd over het opstellen van een beleidsplan.

Op dit moment (half mei) hebben zich al meer donateurs aangemeld dan in 2005. Door hun bijdragen en door de toenemende inkomsten aan giften en de verkoop van boeken krijgen we gelukkig een heel klein beetje meer financiële armslag. Het StOKpaardje en StOK groeien! We verwachten de komende tijd weer veel bezoekers en hebben er zin in om ze te laten genieten van onze mooie boeken.

Reint Jan Terbijhe, voorzitter StOK

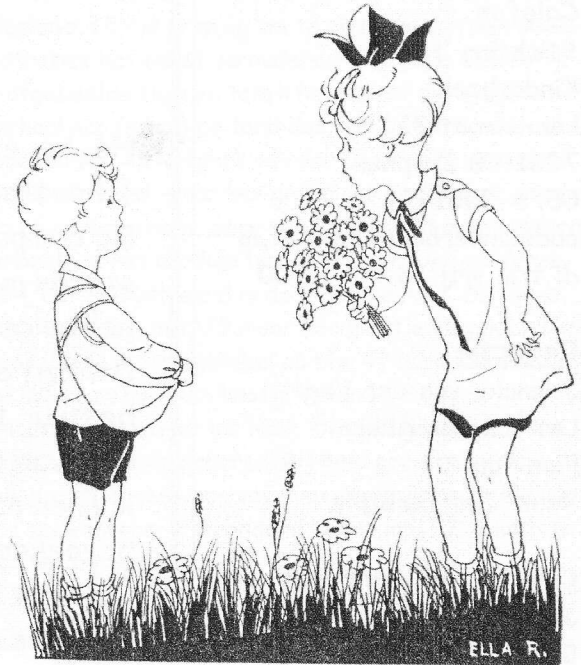
Recente Schenkingen:

- Lucas, Annie, *Een zwerveling*. Utrecht , C.H.E.Breijer, 1889.
- Leopold, Kath. e.a., *Een leuke logeerpartij*. Amsterdam, L.J.Veen, 191X.
- Styger-Kropholler, Tine, *Tusschen de Duindoorns*. Amsterdam, Van Holkema & Warendorf, 1932.
- Weert de, Y., *Een dag in het circus*. Helmond, Helmond, 1972.

Geschenkbespreking

I.C. de Boone-Swartwolt, *Hans en Elsje in het Bloemenveld*. Met illustraties van Ella Riemersma, Amsterdam, J.M. Meulenhoff, **Mijn eigen boekjes : bibliotheek voor de kinderkamer, 1927.**

Vanaf 1926 gaf uitgeverij Meulenhoff te Amsterdam onder de titel 'Mijn eigen boekjes : bibliotheek voor de kinderkamer' een serie boekjes uit voor jonge kinderen. *Hans en Elsje in het Bloemenveld* van I.C. de Boone-Swartwolt is een van de deeltjes in deze serie. Het boek bevat korte verhalen over kleine dicht-bij-huis-belevenissen van jonge kinderen, vooral kleuters. De verhalen geven een veilige en knusse kinderwereld weer en sluiten daarmee aan bij ontwikkelingen in de kinder- en jeugdliteratuur die rond 1900 van start zijn gegaan. In die tijd ontstond er van diverse kanten kritiek op de negentiende-eeuwse kinderboeken, waarin moraal de boventoon

Hans had alle bloemen in zijn schortje, maar, o! o! hij had er geen stelen aan gelaten.

voerde: deugd werd beloond en ondeugd streng gestraft. Vooral de Piet de Smeerpoets-verhalen van de Duitse arts Heinrich Hoffmann (1809-1894) moesten het ontgelden bij de critici. In deze verhalen, die door Hoffmann 'vrolijke geschiedenissen' werden genoemd, worden kinderen op gruwelijke gestraft voor hun kindersonden. Spelen met lucifers wordt bijvoorbeeld afgestraft met totale verbranding van het kind. Als reactie op dergelijke verhalen ontstond rond de eeuwwisseling een nieuw genre kinderboeken waarin de kinderwereld als mooi, veilig en knus werd voorgesteld. Deze periode wordt met de term 'jeugdland' aangeduid. Het kind moest zo lang mogelijk kind blijven, was de heersende gedachte. De term 'zoet' valt nogal eens wanneer over verhalen en versjes uit deze tijd gesproken wordt. Dit heeft niet alleen te maken met de sfeer van veiligheid en knusheid die in de verhalen aanwezig maar ook met de stijl waarin ze geschreven zijn. Zo is er bijvoorbeeld vaak sprake van een overvloedig gebruik van verkleinwoorden.

Ook de verhalen in *Hans en Elsje in het Bloemenveld* kunnen als 'zoet' bestempeld worden. In het titelverhaal logeren Hans en Elsje met hun moeder bij een oom en tante, die een grote tuin hebben. De kinderen vermaken zich vooral met het plukken van bloemen en mooie grassen ('grasjes'), die dan door moeder en tante in een vaas worden gezet. Elsje snapt dat de bloemen lange stelen moeten hebben. Hans, de jongste van de twee, begrijpt dat nog niet zo goed. Hij plukt alleen de kopjes. Gelukkig weet moeder raad. De bloemkoppen worden op een bord met nat zand geprikt en vormen met elkaar een kleurig 'bloemenschoteltje'.

In 'De verjaardag' is sprake van een klein 'vergrijp'. Moeder heeft een cadeautje gekocht dat Bertje de volgende dag aan zijn dan jarige zusje Elsje mag geven. Moeder heeft het pakje op de stoel naast zijn bed gezet. Hij weet niet wat er in zit, omdat hij het anders zou kunnen verraden aan Elsje. 's Morgens heel vroeg wordt Bertje wakker. Hij ziet het pakje en is erg nieuwsgierig. Wat zou er in zitten? Hij pakt het uit en ziet dat het een weegschaaltje is. Dat is leuk! Hij haalt de suikerpot uit de kamer en gaat met het weegschaaltje spelen. Maar daar wordt hij zo moe van dat hij temidden van papier, doosje, weegschaaltje en suiker in slaap valt. Zo vindt moeder hem. Zij pakt het cadeautje weer in. Als Bertje wakker wordt, snapt hij dat hij iets gedaan heeft wat niet mag. Moeder kijkt hem eens ernstig aan en daarmee is het opgelost. De erkenning van de kleine zonde is voldoende.

Een aantal verhalen heeft een educatief tintje. In 'In den herfst' wordt bijvoorbeeld een herfstbladenschrift aangelegd en in 'Buiten mistig - binnen blij' leert moeder Evert en Bep hoe ze heel netjes figuren kunnen plakken van gekleurde rondje. Het educatieve in dit laatste verhaal wordt nog eens benadrukt doordat de kinderen de activiteit ervaren als 'schooltje spelen'. Het leerzame karakter van deze verhalen heeft mogelijk te maken met de achtergrond van de schrijfster. I.C. de Boone-Swartholt, over wie verder weinig bekend is, schreef namelijk naast kinderverhalen samen met de pedagoge J. Riemens-Reurslag ook een 'leerboek voor praktische opvoeding van zuigeling en kleuter ten dienste van huishoudscholen, cursussen K. en O., enz.', dat in 1933 verscheen.

Hans en Elsje in het Bloemenveld is door Ella Riemersma (1903-1933) geïllustreerd. Deze afbeeldingen, in kleur en zwart/wit, sluiten goed aan bij de knusse sfeer in de verhalen.

Uit de bibliotheek

Het fragment uit de vorige aflevering van **Zoek een Boek** kwam inderdaad uit *School-idyllen* van Top Naeff. Mevrouw Wildervank uit Eefde hebben we als winnares uit de inzendingen getrokken. Gefeliciteerd! U mag een exemplaar uit onze verkoopkast komen uitzoeken.

Ook deze keer weer een fragment. U kunt deze vinden op pagina 5.

Aanvulling op artikel over Hansje Brinker in StOKpaardje 2.1:

In Alkmaar kunt u in het Hansje Brinkermuseum, Voordam 6, Tel. 0(72) 5111217 nog veel meer over Hansje te weten komen.

Verschenen

Het stokpaardje in historie, prent en muziek

In het voorjaar werd StOK verrast met een bijzondere schenking. Deze keer geen 'gewoon' boek ter aanvulling van de kinderboekencollectie. Nee, de heer J. Winnips uit De Bilt en mevrouw W. Slager-Mantel uit Buren brachten een totaal andere uitgave mee naar Zutphen. In *Het stokpaardje in historie, prent en muziek*, door beiden samengesteld, zijn 'stokpaardjes' verzameld zoals deze voorkomen in de geschiedenis, prenten en muziek. De ruim veertig pagina's tellende publicatie opent met de vredesherdenking die ieder jaar in Osnabrück plaatsvindt. Tijdens die gelegenheid staat men stil bij het einde van de Dertigjarige Oorlog in 1648. Onderdeel van de viering is het maken van stokpaardjes op de scholen, waarna de leerlingen in optocht met hun stokpaardje naar het centrum van Osnabrück trekken. Waarom die stokpaardjes? Toen de vrede in 1648 gesloten werd, deden de kinderen aanvankelijk niet mee aan de festiviteiten. De kinderen namen dat niet en trokken met hun stokpaarden, destijds blijkbaar een geliefd stuk speelgoed, naar het paleis van graaf Piccolomini, de belangrijkste vredesonderhandelaar. Hij waardeerde hun actie en liet een speciale munt slaan waarvan ieder kind een exemplaar kreeg. Op de munt, die in veel families zorgvuldig bewaard is gebleven, is een stokpaardje afgebeeld. Daarna volgen in het boek diverse meer of minder bekende kinderversjes - al dan niet voorzien van muzieknotatie - waarin

het rijden op een (stok)paard onderwerp is. Vaak zijn deze liedjes voorzien van een afbeelding van een stokpaardruiter. Bijvoorbeeld 'Jan, mijn man, wou ruiter worden' (uit: *Rijmpjes en versjes uit de oude doos* van S. Abramsz) en 'Goeienavond, tant Betje, / goeienavond, ome Jan,' (uit: *Versjes die wij nooit vergeten* van Max Velthuys). In de rubriek prenten zijn eveneens vele afbeeldingen waarop stokpaardjes voorkomen, te vinden. Een van de bekendste is het schilderij 'De Kinderspelen' van Pieter Bruegel uit ca. 1550. Ook in oude kinderboeken zijn vele stokpaardjes gevonden, bijvoorbeeld 'Het hobbelpaard en het stokpaardje' in J.J.A. Goeverneur, *Goeverneur's Fabelboek* (1873).

Bestuur en medewerkers van StOk waarderen het bijzonder dat de heer Winnips en mevrouw Slager zo veel moeite hebben gedaan om al die stokpaardjes bijeen te brengen. Het resultaat van hun pionierswerk is een verrassende en erg leuke verzameling. Onze hartelijke dank!

Illustratie van Otto Eerelman bij 'Het hobbelpaard en het stokpaardje' in J.J.A. Goeverneur, *Goeverneur's Fabelboek* (1873).

Zoek een boek

Hier volgt het nieuwe fragment, waarmee u weer een boek naar keuze uit onze verkoopcollectie kunt winnen.

Weer in de sneeuw, met het vooruitzicht op een heerlijk bioscoop-programma, brak hij los in overmoedige jool. Hij hield er een oorlogskreet op na, een woeste schreeuw, die kinderen verschrikte en katten en honden op de vlucht deed slaan. "Hooliaadiééééé...!!! Hooliaadiáááá!!!!..." En hij maakte dolle sprongen als een nukkig paard, hinnikend en steigerend, bijtend om zich heen als een dolle hond en dan weer malle gezichten trekkend voor den spiegel van een winkel-étalage. Een koetsier met een hoogen hoed op den bok van een huurrijtuig trok zijn aandacht... één welgemikten sneeuwbal... pàts... vloog de kachelpijp door de lucht, en een seconde later snorde een tweede bal in tegenovergestelde richting, ditmaal tegen de kepi van een jong luitenantje. "Hooliaadiééééé...!!!!"

Wie weet uit welk boek dit fragment komt?

De oplossing (titel en schrijver) kunt u sturen naar Stichting 't Oude Kinderboek, Laarstraat 31, 7201 CB Zutphen of afgeven bij onze bibliotheek, met vermelding van uw naam en adres.

Gevonden in boeken...

Alle boeken die als schenking binnenkomen bij StOK gaan door de handen van de medewerkers. Soms rolt er dan iets uit zo'n boek: een boekenlegger, een krantenknipsel, een ansichtkaart en nog allerlei andere zaken. Die worden bewaard in een doos. In deze bijdrage een overzicht van deze vaak bijzondere vondsten.

* Het meest voor de hand liggend zijn natuurlijk boekenleggers. Daar zijn er dan ook veel van, in allerlei soorten. Geborduurde bladwijzers, reclameboekenleggers van boekhandels, linnen bladwijzers en één is gevlochten zoals een vlechtmatje dat je vroeger op de kleuterschool maakte.

* Nogal wat ex-librissen en ansichtkaarten waaronder een hele mooie, getekend door Rie Cramer.

* Een verjaardagskaart voor Joost in Sneek met een 'verjaardagstuut' van Akky.

* Boeken zijn kennelijk bij uitstek geschikt om bloemen of bladeren te drogen want daarvan is er ook een hele serie.

* Catalogi van kinderboeken, bijvoorbeeld 'Jongens en meisjesboeken in "prachtband" voor fl. 2,50, f 1,75 of fl. 1,25, nog steeds in prachtband'.

* Een heel mooi plaatje van Rie Cramer (een aquarel) van twee erwte-doppende meisjes; meteen komt bij mij het gedichtje 'Erwtjes' boven van Annie M.G. Schmidt:

*Toen ze een meisje was van zeventien
Moest ze de hele middag erwtes
doppen
Op het balkon. Ze wou de teil*

omschoppen

*Ze was heel woest. Ze kon geen erwt
meer zien.....*

Zo niet de meisjes op het plaatje van Rie Cramer, die lijken veel plezier te hebben in de erwte-dopperij.

* Een sinterklaasgedicht:

*'Ydel en verkwistend/Zijn de
vrouwen/Zo moppert dagelijks/De arme
Douwe/Maar ach dan had je/Maar niet
moeten trouwen.....enz.'*

Het eindigt met: 'voor Douwe die nog geen ascese mint, wat sigaretten en een groet van Sint.'

Dat moet wel een tijdje geleden zijn, want wie geeft er nu nog sigaretten cadeau?

* krantenknipsels zijn er ook vele. Eén serie knipsels bevat stukjes 'nieuwe oogst' met een bloemlezing van wat kinderen zeggen. Bijvoorbeeld:

*'Een jongetje wandelt op straat met een
hondje aan een touw. Dat is zeker wel
een heel lief hondje?, zegt een oude
dame teder. Waarop hij koeltjes
antwoordt: o nee, hij bijt als ik hem
schop.' En zo nog een hele serie
uitspraken uit kindermonden.*

* Een reclameblaadje voor OMO. 'OMO, de schoonste was van uw leven', een pak voor fl. 0,25.

* Een aandoenlijk schoolschriftje met bladzijden vol enen, tweeën en drieën. In gedachten zie je een kind met het puntje van zijn tong uit zijn mond zwoegen op al die cijfers.

* Sigarenbandjes van Elisabeth Bas en Willem II. Die spaarde je vroeger, hele schriften vol.

* Weer een Sinterklaasgedicht: 'Je moet maar boffen/ wat een lekkere sloffen', en dat gaat zo twee bladzijden door.

* Het gedicht 'Moeder' van Guido Gezelle, in een keurig handschrift op een schriftblaadje overgeschreven.

* Een folder over een maandblad voor de rijpere jeugd met een antwoordkaart met daarop als adres:

'Aan den heer directeur van het Postkantoor te Baarn.'

Toen was je nog eens iemand als je directeur van het postkantoor in Baarn was!

* Een bedankkaartje voor een meisje dat kinderpostzegels (van 4 ct!!!) verkocht heeft. Een leuke zegel met 'Tante Nans, zat op een gans'.

* Vier schattige, kleine envelopjes, van ouderwetse visitekaartjes.

* Een magazijnbon van een Ford-dealer uit Amsterdam met op de achterkant een viertal citaten uit 'De blijde stilte' van de Clerc-Zubli.

* Maar het leukste is wel een folder van Stoop's overdekt zwembad in Overveen uit 1932. Met geestige tekeningen wordt het voordeel van een overdekt bad boven het strand en een buitenbad weergegeven.

De heren werden in die tijd nogal gediscrimineerd, want ze moesten voor een jaarabonnement fl. 30,- betalen tegen dames fl. 25,-. Heren mochten dan wel vaker zwemmen dan de dames.

Driemaal per week was er een uurtje 'gemengd' zwemmen. Heren moesten zich dan dan in een 'badcostuum' hullen en niet in een zwembroek.

Zwembroeken kon je overigens huren voor fl. 0,25, en een 'badcostuum' met badmuts voor fl. 0,35

Dat was een greep uit onze doos 'Gevonden in boeken' en aangezien er nog dozen vol schenkingen in de kelder staan komt er wellicht ooit een vervolg.

Liet Hoitink

Boekvergelijking

Het verloren koffertje, een boek over het circusleven, met als toegift *Een vlinder achterna*, twee titels van An Rutgers van der Loeff-Basenu.

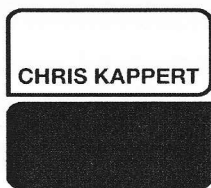
Ik was nog net geabonneerd op het kindertijdschrift *Kris Kras*, toen op 25 oktober 1957 in het kader van de kinderboekenweek door dat blad een prijsvraag werd uitgeschreven voor het maken van een verhaal. De enige aanwijzingen die de 'Kris-Kras-Kinderen' kregen, waren de titel en een donkere foto van een lantarenpaal met daaronder een kleine koffer. Hoewel ik wel een verhaaltje heb geschreven (iets over een logeerpartij, alleen met de trein, waarbij van alles misging), kan ik me niet herinneren of ik het heb ingestuurd.

Op 18 maart 1958 werd de uitslag bekend gemaakt, maar nog niets over de inhoud van het winnende verhaal. Pas in de volgende jaargang, die overigens in april begon, zou het verhaal van Els Nieuwenhuysen, de winnares, worden gepubliceerd. De toen al bekende schrijfster An Rutgers-van der Loeff verdiepte zich grondig in het onderwerp van het verhaal, dat over het circusleven ging. Dit ondanks het feit dat ze eigenlijk niet van circus hield, omdat de dieren vaak in veel te kleine hokken werden gehouden en ze tegennatuurlijke kunstjes moesten uitvoeren. Als feuilleton verscheen *Het verloren koffertje* in 1958 in *Kris Kras*. Helaas was toen net mijn abonnement opgezegd, omdat ik me er met mijn veertien jaar te oud voor vond. Gelukkig kreeg ik het boek van Sinterklaas, met een plaaggedicht erbij! Het boek had, net zoals bij de prijsvraag, een foto op de stofomslag. Het was een opname van een circusterrein, gezien vanachter het trapje van een woonwagen. In het boek waren foto's van het circusleven in het algemeen, gemaakt door H.H. Baudert, opgenomen. Kijkjes achter de schermen: het schminken van de clowns, acrobaten in lange badjassen, een terreinfoto in de regen en een kleine jongen die

zomaar een olifant aanraakt, enz.

Terwijl ik me dit alles herinnerde, kwam de gedachte op om voor onze circusetalage een paar van de foto's uit *Het verloren koffertje* te gebruiken. Gelukkig bleek het boek aanwezig in onze collectie. Het was echter een nieuwere (vijfde) druk uit 1972, met een fel oranje omslag en een getekende clown voorop. Vol verwachting zocht ik naar de circusfoto's... maar nee! De uitgever (Ploegsma) heeft het wenselijk gevonden het boek te laten illustreren door Willem Snitker en de foto's zijn verdwenen. Het verhaal is gelukkig hetzelfde gebleven, hoewel in het voorwoord de naam van het kinderblad *Kris Kras* niet meer genoemd wordt. In 1972 was dat trouwens net opgeheven. Weer later, in 1981 is het boek opnieuw geïllustreerd door Jaap Nieuwenhuys. Het is grappig om te zien hoe van een boek de illustraties het eerst verouderen! Zowel de tekenstijl als de afgebeelde figuren tonen het meest de tijdgeest. Een verhaal kan (soms) de tand des tijd beter doorstaan. Veel boeken van An Rutgers van der Loeff zijn meerdere malen geïllustreerd, maar het grappigst vind ik het, als er om een of andere reden maar een kleinigheid is veranderd. Bijvoorbeeld in het aardige boekje *Een vlinder achterna* uit 1964, dat geïllustreerd is door Mance Post. Daarin is, behalve de omslag, in 1978 maar één plaatje veranderd: de juffrouw uit de bloemenwinkel op blz. 47 is van een wat pinnige mevrouw met een knotje veranderd in een hippieachtig meisje met los haar. Dit was genoeg om het hele tijdsbeeld te veranderen! Bij heel goed speurwerk valt ook op dat ergens een vogel en een poes ontbreken en dat een pauwenveer is veranderd in een lapje. Dit laatste klopt beter bij het verhaal.

Lot van den Akker

CHRIS KAPPERT
BOUWBEDRIJF B.V.

www.chriskappert.nl